

ВСТУПНЕ СЛОВО

Ця книжка "Спогади" складається з двох частин. Перша й головна частина, це є спогади мого Діда по матері, бл. пам. о. Филимона Тарнавського. Друга частина, це "Додаток", у якому поміщені життєписи автора "Спогадів" і його родини, що жила, а деякі ще живуть, в США.

Ті "Спогади" не мали заголовку, ані підзаголовку, тільки дату її написання: и квітні 1931 р. в Hot-Springs, Arkansas, США. Отже заголовок додав редактор "Спогадів".

Для родини Тарнавських і посвоячених із ними ці "Спогади" є цінною пам'яткою про минуле їхніх предків і вклад їхньої праці в наше церковне, суспільно-політичне і священиче життя в Галичині, у другій половині XIX стол. та в першій декаді XX стол. Вони також звертають увагу іншим нашим сеньйорам на потребу писати родинні хроніки, не лише тому, щоб зберегти їх для нащадків, але головню тому, що вони відзеркалюють наші змагання і думки в даному часі і околиці, можливо ще ніде не записані. Це саме мав на думці Автор "Спогадів".

При кінці цих "Спогадів" о. Филимон Тарнавський пише про це так: "Я думаю, що для того, хто цікавиться відродженням нашого народу в Галичині, будуть цікавіші нотатки з давніших часів. Я подав дані про мою працю і деяких людей по селах, що в них я бував. Думаю, що це буде спроба вказати на те, як менше-більше будилося те відродження, подібним шляхом і подібним способом майже по всіх наших селах Східньої Галичини".

Автор подав дуже докладно характеристику цієї праці про національне відродження, зокрема в повітах Золочів, Зборів і Броди. Він з'ясував історичні події, як

живий їхній свідок із українського боку, і перешкоди та переслідування польської шляхти, австрійсько-польської адміністрації, жандармерії, і в поодиноких випадках втручання і війська при виборах і при інших нагодах. Як їм допомагали наші хруні, двірські поплентачі, жиди-корчмарі і вкінці наші москвофіли.

У такому процесі відродження брали участь різні люди, як нпр. о. Данило Танячкевич старший, парох Миколаєва, пов. Броди, його син теж Данило Танячкевич молодший, парох Закомар'я і посол до віденського парламенту. Далі брали участь о.о. Петро і Сильвестр Богачевські, о. Йосиф Заячківський з Лоп'янки, о. Степан Качала, автор книжки під заг.: "Polityka Polaków względem Rusi", о. Степан Городецький, організатор Рогатинщини. З родини Тарнавських були дуже діяльними і впливовими: о. Юстин Тарнавський, парох Підлисса і делегат до Повітової Ради в Золочеві і о. Филимон Тарнавський, парох Манаєва, автор цих "Спогадів".

Із світських діячів згадує Автор Олексу Бобикевича, провідника українського руху в Духовній семінарії, голову Народнього Комітету Юліяна Романчука і цілий ряд інших провідних українців. Згадує також доми трьох вдів по священниках, що жили у Львові й держали студентів на станції. Це були п-ні Цегельська, Юліяна Сметанова, сестра о. Маркіяна Шашкевича і п-ні Копач. В цих трьох домах гуртувалося українське життя.

З прикрістю Автор стверджує, що наша суспільність не зуміла як слід оцінити праці митрополита Йосифа Сембратовича. Він саме відіграв величезну роль в отверезінні й освідженні наших сіл у Галичині та усуненні арендарів-корчмарів із наших сіл. Започаткував він ту широку акцію тверезости своїм пастирським листом "О достоїнстві чоловіка" (з 1876 р.). Саме відтоді почалося дійсне відродження нашого народу. Через ту свою акцію митрополит Йосиф звернув проти себе всю лютю польської шляхти і їх "поплентачів", як теж політичних і автономічних польських урядів, бо за отверезінням народу йшло політичне освідження наших народних мас, а пізніше матеріальне скріплення сіл і еміграція жидів-

ського елементу назад до міст, викуп землі нашими селянами при парцеляції дворів, заснування кооператив і спілок, читальень, хорів, викорінення хрунівства, загальна просвіта й поступ. Та праця Митрополита була найважливішою причиною його насильної резигнації з митрополичого престолу, тому що поляки мали вплив не тільки в австрійського цісаря, але й у Ватикані.

Не поминув Автор у "Спогадах" також визначних селян і згадав їх жертвенну освідомлюючу працю, нпр. Івана Ковальського і Семка Крупського з села Манаєва, а з іншого села господаря Дмитра Деркача, що провадив уже фахову пасіку і боронив прав селян на полювання і риболовство, що їх австрійсько-польський уряд забороняв. Деяких з селян, які були знаменитими бесідниками, вибирали послами. Їх імена ледве де є записані, а в цих "Спогадах" знайдуть вони нагороду за свою працю.

Автор схарактеризував також провідників москвофілів, о. Івана Наумовича, пароха Гниличок і його москвофільську пропаганду, згадав його процес разом з Адольфом Добрянським і Ольгою Грабар, його сина Наумовича, що був активним москвофілом у Духовній Семінарії, також теологів Осипа Мончаловського й Маркова, що опісля були лідерами москвофільського руху. Також з'ясував він працю і поведінку Алексея Палюха — москвофіла, адміністратора "Народнього Дому" і великого приятеля молоді. Згадано в "Спогадах" також цілий ряд священників москвофілів.

Прикметою цих "Спогадів" є їх велика об'єктивність. Автор не "вибілюється", ані не представляє противників лише в чорних красках. Характеризує їх так, як їх бачив із їхніми додатними прикметами й хибами, без огляду на те, чи то були священники, високо поставлені особи, або світські люди. Критикував наших священників, що вони, мовляв, замало дбали про релігійне виховання своїх парафіян і за те, що не дали помічної руки нашим священникам-уніятам, утікаючим із Холмщини перед царським переслідуванням. У розмовах з собою говорили про справи господарські, сільські, галицько-краєві, а навіть про віденську політику. Автор описує гарними рисами

нпр. графа Володимира Дзедушицького, основника Природничого Музею у Львові, що навіть хотів прийняти наш обряд (така була версія), але митрополит Яхимович, неначебо, не погодився. Він у своїх добрах, а зокрема в маєтках своєї жінки, графині Дзедушицької з Мйончинських у Пеняках, де постійно жив, дуже дбав про піднесення сільського промислу, як: кошикарство, кераміка, ткацтво, вироби з вовни, конопель і льону. Заснував робітню килимів, сукна і накривал на ліжка. За найкращі вироби цього промислу давав премії. Учив щепити дерева і взагалі допомагав селянам чим міг. До політики він не мішався. Допомагав своїми фондами будувати наші церкви, а в селі Звиженю вибудував церкву у гуцульському стилі. Зате його жінка, графиня, була фанатичною-католичкою і польською шовіністкою. Іншими українофобами були власник дібр Гневош та золочівський староста Родер. Про дідича Васілевського, власника села Юзькович знадує, що він зніс панщину скоріше ніж її знесла Австрія 1848 р.

Автор не завагався також робити зауваження нашим політикам, щодо їхніх помилок, нпр. Ю. Романчукові за неприготовання народніх мас і брак інструкцій у справі конскрипції.

Автор приймав зауваження чужих, нпр. від польського посла з Познаньщини, Станіслава Глембоцького. Той посол з-під німецької окупації познайомився особисто з українсько-польськими відносинами в Галичині, поробив багато записок, та на їх основі писав прихильні для українців статті до польської преси, за що критикували його поляки. Авторіві "Спогадів", як теж іншим священникам, той посол радив звернути більшу увагу на економічне піднесення наших бідних галицьких сіл, як на "політиканство" в читальнях. Подібну думку в тій справі мав о. Йосиф Авдикович, парох Ясенова, що майже впродовж сорок років свого душпастирства в тому селі підніс дуже його релігійно та економічно. Він знав знаменито про потреби кожної родини в селі. П'яниць в селі не було. Гарно всі одягалися. Хати були вдержані чисто. Всюди панував вірцевий лад, у церкві і в домі о. паро-

ха. Дороги були в доброму стані, без болота, бо завжди мусли бути посипані камінням. У селі була читальня і дві крамниці, які вів взірцево Онуфрик Тартачинський.

У тому селі автор "Спогадів", о. Филимон Тарнавський, був сотрудником три роки. Це була його перша душпастирська праця, і я думаю, що він перейшов там упродовж перших трьох років дуже добру школу практичного душпастирства. Щовечора обговорював з парохом справи парафії, загально сільські і громадські, українську та кацапську політику. Отець Авдикович сприяв українській народній партії, хоч до неї не належав. Під впливом о. Ф. Тарнавського передплачував "Діло", та інші часописи. Він не любив української демагогії і говорив, що українці з нею далеко не зайдуть. Автор "Спогадів" щойно в Америці зрозумів, яка розумна була консервативна політика о. Авдиковича, бо стан села показував те найліпше.

У "Спогадах" знаходимо також характеристику вчителів української Академічної гімназії у Львові (рік 1874-1880), отців префектів Духовної семінарії (в роках 1883-84 і 1886-88) і професорів богословського факультету Львівського університету.

"Спогади" написані в хронологічному порядку, починаючи від смерти батька автора "Спогадів", о. Іларіона Тарнавського з Наставщина, 26. X. 1869 року. Однак там є також згадки про давніші часи на основі оповідань інших старших священиків.

Стиль "Спогадів" — розповідний, з виїнятком останніх сторінок, коли Автор підсумовує все написане стилем популярно-публіцистичної розвідки. Завдяки розповідному стилеві, ці "Спогади" легко читаємо, не зважаючи на те, що Автор подав у них багато історичних подій і прізвищ осіб. Можна тільки подивляти добру пам'ять Автора, о. Филимона, що по стільки роках зумів те все відтворити як живий свідок. Також звернув увагу, що українське суспільство не використало можливостей в Австрії вишколити більшу кількість штабових офіцерів з вищими рангами, як це зробили чехи. На кінці "Спогадів" подає також критичні зауваження, що замість ви-

вчати живі мови, французьку й німецьку, вчили багато греки і латини. Однак виглядає мені дивним, чому Автор не згадав документу з 1883 р., що його самий підписав із іншими 132-ма українцями теологами. Правдоподібно забув, подаючи дуже обширний матеріал у "Спогадах".

Мову й правопис я виправив так, як зумів, залишаючи деякі галицькі вислови як: фірман, обірник, груба, запічок, і галицькі титули як: професор, дячок, гімназист — для характеристики оригіналу й доби. Термін русин тут має значення українець, подібно як старорусин вживалося як консерватист.

Цитати чужими мовами часто залишаються в оригіналі. Поминувши різні меншої вартости розповіді про "вибрики" семінаристів у Духовній семінарії, або непотрібні додатки про проф. д-ра Вацка під час викладу в університеті, обширні описи полювань, весіль, забав по священницьких домах і лісничівках, "Спогади" в цілості залишаються важливим причинком до історії даного часу. Навіть ті менше важливі розповіді також характеризують побут священницьких домів і в Духовній семінарії.

Щодо целібату, то Автор мав свій особистий погляд. Накінець хочу підчеркнути скромність Автора, що самий признається до свого налогового мисливства, що його не міг позбутися навіть в США та заснував український Клуб Мисливства й Рибальства в Чикаго, якого був першим президентом.

Мені невідомо, чому ці спогади появляються друком аж тепер. Авторіві певно було б приємно прочитати їх ще за життя. Однак тоді правдоподібно була б відпала критика протекціоналізму т. зв. "святоюрців" за митрополита Сильвестра кардинала Сембратовича, а може також інші критичні завваги.

Я взявся за редагування цих "Спогадів", щоб хоч частинно віддячитися за всю поміч, яку я з моєю родиною діставав від родини Тарнавських, живучи ще на скитальщині в Європі, а опісля вже тут під час студій бібліотекарства.

На цьому місці складаю мою щирю подяку mgr. Юрі-